

МОЖЛИВІ ТИПИ СЛОВНИКІВ ОМОФРАЗ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ

У статті розглядаються можливі типи словників омофраз сучасної англомовної військової лексики.

Одним із проявів рівнозначності мовних одиниць є омофразія (формальна збіжність словосполучень, які належать до різних класів: змінних, фразеологічних, термінологічних). Предметом статті є омофрази сучасної англомовної військової лексики у аспекті їх лексикографічної розробки.

Актуальність обраної теми зумовлена широким розповсюдженням феномена омофразії в сучасній англійській мові, яке часто викликає помилки в перекладі текстів різних функціональних стилів. Мета роботи – вказати на необхідність створення спеціальних лексикографічних праць, окрім традиційних словників омонімів: загальних і галузевих словників омофраз, а також запропонувати їх можливі типи.

Словники омофраз, як загальні, так і спеціальні (в тому числі словники омофраз англомовної військової лексики), слід складати за одним з двох основних принципів – алфавітним та гніздовим. При цьому вони можуть бути одномовними (тлумачними) або двомовними (перекладними).

Стаття словника омофраз, укладеного за гніздовим принципом, включає вокабулу (заголовок словникової статті); омофрази в послідовності ЗС (змінне словосполучення), ТС (термінологічне словосполучення), ФС (фразеологічне словосполучення); переклад або тлумачення омофраз мовою перекладу.

Єдиною відмінністю словника омофраз англомовної військової лексики від загального словника омофраз є зменшений обсяг матеріалу, тому що такі словники мають містити виключно гнізда омофраз, одна з яких є єдиною військовою лексикою, наприклад:

acid drop (сл.) 1. матрос або старшина, який постійно сперечається чи скаржитья (в мові офіцерів флоту). 2. пенсія вдови військовослужбовця :: ЗС крапля кислоти.

bath tub (сл.) коляска мотоцикла :: ЗС ванна.

big picture (розм.) загальна фронтова обстановка :: ЗС велика картина, фотографія тощо.

break barracks (сл.) піти у самовільну відлучку :: ЗС ламати (зносити) казарми/бараци.

get a packet (сл.) бути застреленим :: ЗС одержувати пакет або пакунок.

hang out the washing (сл.) подавати сигнали прапорцями :: ЗС вивісити випрану білизну.

herring bone (сл.) шеврон :: ЗС кістяк оселедця :: ФС візерунок тканини "в ялинку".

Словники омофраз англомовної військової лексики можуть також бути укладені з елементами історизму. Омофрази в такому типі словників групуються за певними періодами виникнення (Англо-бурська війна, Перша світова війна, Друга світова війна, війна в Кореї, війна у В'єтнамі, конфлікт між Великою Британією та Аргентиною з приводу статусу Фольклендських островів тощо). Відповідні матеріали знаходимо у літературних та фольклорних джерелах.

Ось як описує своє знайомство з новим для нього військовим жаргоном часів Англо-бурської війни (1900-1902 рр.) невідомий автор-новобранець (у тексті нами підкреслені жаргонні вирази, що вступають у відношення омофразії з іншими класами словосполучень):

When I was quite a young recruit, not very long ago,
My comrades' conversation was a talk I didn't know;
I really thought to some far-distant country I'd been shipped
When they said I was a "jowler", and described me as "just nipped"
If I was "slightly dragged", or with my "praco" couldn't cope,
They said I'd "lost my monnicker" and earned an "extra slope".

(...)

I asked them what my food would be. They said: Your food? Oh, that's
"Meat", "Jipper", "spuds" and "rooti", with occasional "top-hats".

They said I'd find coal-hugging quite a lively little job,

Then they put me "on the timber" and they called me "Junior Swab".

So a soldier's life is the life for me,

And the foe shall ne'er alarm me,

As I slope my gun in Number One

What's called "long swabs" in the Army.

(...)

I've kept my kit and rifle clean, so's never to be rushed,

And I've never been "done-tired" and I've never once been "pushed".

No, I've never once been "pushed".

just nipped щойно призваний на військову службу :: ЗС (сл.)саме заарештований.

slightly dragged про солдата, що спізнився на ранкове шиккування :: ЗС злегка, трохи затягнутий.

lose one's monnicker (monaker) одержати догану за незначне порушення статуту :: ЗС (сл.) загубити соверен (монету).

extra slope додаткова муштра із взяттям гвинтівки на плече :: ТС (гірн.) додаткова похила виробка.

top hats овочі, фрукти у раціоні :: пор. top-hat циліндр.

(be) on the timber мити, драїти підлогу :: ЗС (стояти, лежати і т.ін.) на балках/колодах.

long swabs парадна форма :: ЗС довгі швабри.

be done tired; be pushed спійматися на гарячому, на якомусь порушенні :: ЗС втомитися через когось, дістати штовхана.

Кожен із вказаних вище періодів значно поповнював військову лексику, насамперед сленг.

Наприклад, у часи Першої світової війни виникли омофрази:

bag of rations причепливий, уїдливі командир :: ЗС мішок з раціоном, харчами.

bird cage 1. тимчасовий табір для військовополонених. 2. схованка снайпера :: ЗС пташина клітка.

bowler hat відставка :: ФС котелок (чоловічий капелюх).

bread and meat військовий комісаріат :: ЗС хліб і м'ясо.

butcher's bill список убитих у бою :: ЗС рахунок м'ясника.

canteen eggs газова атака :: ЗС яйця з їдальні.

not to have come back for one's cap загинути, бути вбитим :: ЗС не прийти, не повернутися за своєю шапкою та інші.

До періоду Другої світової війни належать омофрази [1; 2; 3]:

angry man фронтовик :: ЗС сердитий чоловік.

bar of chocolate подяка командира :: ЗС плитка шоколаду.

cat's eyes пілот нічного винищувача :: ЗС котячі очі.

laundry bag парашут :: ЗС мішок з білизною до прання.

sardine can підводний човен :: ЗС банка/бляшанка сардин.

Чимало омофраз містять словники військових термінів і сленгу часів війни у В'єтнамі [4; 5; 2; 6; 7]:

arc light бомбові удари бомбардувальників В-52 :: ТС (фіз.) світло від вольтової дуги.

banana clip магазин (обойма) для гвинтівки АК-47 :: ЗС кліпс у формі банана.

big boys артилерія, танки :: ЗС великі хлопці.

bird dog одномісний літак-розвідник, контролер "чистого неба" :: ТС (мисл.) мисливська собака, натасканий на птахів :: ФС 1. нишпорка, шпик, сищик. 2. агент фірми, що підшукує замовлення. 3. той, хто переманює спортсмена у свою команду. 4. той, хто відбиває у когось кохану дівчину.

bouncing Betty протипіхотна плигаюча міна :: ЗС плигаюча Бетті.

bring smoke вести інтенсивний артилерійський вогонь по позиціях ворога :: ЗС викликати/спричиняти дим.

brown bar лейтенант (на передовій, у польовій формі) :: ЗС коричнева смуга.

chicken plate куленепробивний нагрудник пілота вертольота :: ЗС 1. блюдо з курятини. 2. куряча грудинка.

comic books, тж. funny books військові карти :: книжки коміксів; кумедні книжки.

Інвентар омофраз у сучасній англомовній військовій лексиці постійно поповнюється, про що свідчать дані словників останніх років.

Так, у словнику, що має промовисту назву словника сленгу 21-го століття [8], у розділі "Military" виявлено 16 омофраз-неологізмів. Серед них:

субстантивні омофрази моделей A + N, N adjunct + N:

blue top – прес-реліз Департаменту оборони :: ЗС синя верхівка, кришка, синій верх тощо;

brilliant rebbles – група невеликих за розміром штучних супутників, що можуть діяти спільно, знищуючи ворожі міжконтинентальні, балістичні та інші ракети :: ЗС блискучі камінці;

broken arrow – аварія, викликана необережною поведінкою з ядерною зброєю :: ЗС зламана стріла;

code word – важлива військова таємниця /=top secret/ :: ЗС кодове слово;

субстантивні омофрази моделі Ord. N + N:

first strike – раптова ядерна атака :: ЗС перший удар;

second strike – відповідь на дії противника, викликані завданням ядерним ударом :: ЗС другий удар;

дієслівна омофраза моделі V + N:

burn a copy – зробити фотокопію :: ЗС спалити екземпляр (копію);

омофраза зі структурою речення:

balloon goes up – розпочинаються активні бойові дії :: речення з літеральним значенням компонентів – повітряна куля злітає.

У 1996 році вийшов у світ найповніший словник англомовної військової лексики (понад 15.000 одиниць) [9]. Укладач словника, С.Ф. Томайчик у передмові зазначає широкий спектр лексики, що одержала лексикографічну розробку: крім власне термінів, таких, як F-117 stealth fighter, Directed Energy Weapons, AEGIS та ін., словник також містить "...slang, medical terms, military equipment, chemical and biological agents, field operating terms, ambush strategies, important military installations, psychological ailments, intelligence phrases, and amusing plays-on-words" [9, с. xi].

Окрім омофраз, розглянутих нами вище, в цьому словнику знаходимо понад 100 омофраз-неологізмів.

Найпоширенішими донорами нових омофразних утворень є назви речей, назви живих істот та назви людей, а реципієнтами – назви одиниць військової техніки, рідше – людей. Наприклад:

а) донори – назви речей:

bent sword – синонім broken arrow (див. вище) :: ЗС погнутий меч;

crystal ball – екран радара :: ЗС кришталева куля (при ворожінні);

dull sword – неочікувана аварія, викликана ядерною зброєю чи її компонентами :: ЗС тупий меч;

gold plate – удосконалена платформа для одиниць військової техніки :: ЗС золота пластина;

gold watch – 1) військова техніка, яку не завадило б скоротити, хоч вона дуже до вподоби вищому начальству; 2) пільги ветеранам :: ЗС золотий годинник;

towel rack – антена типу LORAN :: ЗС вішалка для рушників і т. ін.

б) донори – назви живих істот:

barracks rat – солдат дійсної служби :: ЗС казарменний щур;

big bird – фоторозвідувальний супутник класу KH-9 :: ЗС великий птах;

dog bird – літак-розвідник (вогневих точок противника) :: ТС мисливський собака, натасканий на птахів;

bumble bee – гелікоптер-розвідник класу OH-58-A :: ТС джміль;

guinea pig – корабель берегової охорони – шукач ворожих мін у заданій акваторії :: ТС морська свинка;

heavy hog – гелікоптер-штурмовик класу Кобра :: ЗС важкий кабан;

house mouse – помічник командира з адміністративних питань (зі складу тих, що проходять перепідготовку) :: ТС миша хатня;

lightning bug – гелікоптер з прожектором-шукачем ворожих вогневих точок вночі :: ТС світляк і т. ін.

в) донори – назви людей:

Aunt Minnie – аматорська фотографія пейзажу з видом на об'єкт або з зображенням людей, що цікавлять розвідку :: ЗС тітка Мінні;

eighty niggers and two white men – американська 82-га авіадесантна дивізія :: ЗС вісімдесят негрів і двоє білих чоловіків;

little guy – противник :: ЗС малий хлопець;

Mary Anne – пловучий кран для підняття затонулих суден, літаків, тощо :: власне ім'я Мері Енн;

soldier's wife – комплект для ремонту одягу (видається солдатам) :: ЗС домашня господарка та ін.

Серед неологізмів військової лексики є понад 30 акронімів, омонімічних словам, наприклад, CAR, HEAT, SEA, SALUTE та ін., а це, як зазначалося вище, може стати причиною виникнення потенційної омофразії.

Деякі акроніми набувають у військовому сленгу нового значення, "розшифровуються" з почуттям гумору, наприклад:

AWOL (Absent Without Leave) (самовільна відлучка) → After Women Or Liquor або A Wolf On the Loose (тобто "за жінками, за питвом", "вовк на свободі").

SEAL (Sea-Air-Land = Black Berets) → Sleep, Eat, And Live it up ("спи, їж і проживеш").

В армійському сленгу створюються нові жартівливі акроніми:

ARMY – Ain't Ready for the Marines Yet – "ще не готовий служити в морській піхоті" (жартівливе тлумачення слова army : маються на увазі інші роди військ).

TESTICLES – Team player, Enthusiasm, Stamina, Tenacity, Initiative, Courage, Loyalty, general technical Excellence, and a good Sense of humour – тобто якості, які повинен мати рейнджер.

Словник омофраз англійської військової лексики, крім основної частини, може включати ряд доповнень. На нашу думку, до цих доповнень доцільно віднести:

1. Омофрази, які за своїм змістом не належать до суто військової тематики, але виникли в армійському середовищі, про що свідчать лексикографічні та літературні джерела, наприклад:

mobile handbag a crocodile. Ex use of crocodile skin in making women's handbags (Rhodesian Army, 1976) [10, с. 1394].

church key bottle opener (the Vietnam War) [6, с. 2].

Lot's wife salt. Ex the Biblical story (Navy, WW I) [10, с. 702].

bean eaters Argentinians (Falkland Is. campaign, 1982) [10, с. 60].

2. Омофрази – власні назви (прізвища відомих акторів, персонажів мультфільмів тощо):

Bob Hope a flying bomb. A pun on the name of the famous American comedian (WW II) [10, с. 107].

Mae West a bulging life-jacket worn by aircrews. (The film actress Mae West was especially notable for her buxom bosom) (WW II) [10, с. 713].

Mickey Mouse 1. the bomb-dropping mechanism on some types of bomber aircraft is so called because it strongly resembles the intricate machinery portrayed by Walt Disney's Mickey Mouse cartoons (RAF, WW II). 2. a motor mechanic (Navy, WW II). 3. a small, inshore minesweeper (Navy, WW II) [10, с. 735].

3. Омофрази, які виникли завдяки "народній", помилковій етимології (наприклад, перекручені назви іноземних міст, військових кораблів тощо):

bones and hair Буенос Айрес

(the) Jam Jug російський крейсер "Жемчуг" (I світова війна).

(the) Angry Cat французький панцерник "Анрі Катр" (Henri IV) (I світова війна) та ін.

4. Список акронімів, які потенційно можуть бути омонімічними ядрам омофраз – змінних словосполучень, наприклад:

American AID :: American aid

(AID – Agency for International Developing).

new CAP :: new cap

(CAP – civil action program: US military personnel worked with Vietnamese civilians).

light CAR :: light car

(CAR – carbine rifle).

Як свідчать наведені дані, широке застосування словосполучень-омофраз, головним чином, розмовної та просторічної лексики у найрізноманітніших ситуаціях регулятивної взаємодії у військовому середовищі спри-

чиняє доконечну потребу їх лексикографічної систематизації. Практична відсутність будь-яких лексикографічних праць у царині омофразних відношень значно обмежує спроможність перекладачів забезпечити еквівалентність перекладу, особливо коли контекст не допомагає з достатньою чіткістю з'ясувати значення військової омофрази.

Матеріали запропонованих можливих типів словників військових омофраз можуть бути використані в укладанні "Англо-українського словника військової лексики", потреба у якому в світлі сучасної української військової доктрини, що передбачає співробітництво з НАТО, не викликає сумніву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Colby E. Army Talk. A familiar dictionary of Soldiers' speech. – Princeton University Press, 1943. – 234 p.
2. Dickson, P. War slang: fighting words and phrases of Americans. – N.Y.: Pocket Books, 1994. – 138 p.
3. Gutzman, C. Dictionary of military, defence contractor, etc. – Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, 1990. – 228 p.
4. Brophy, J. The long trail: soldiers songs and slang. – Freeport, N.Y.: Books for Libraries Press, 1972. – 212 p.
5. Clark, G. Words of the Vietnam War. – Jefferson, N.G.: McFarland, 1990. – 124 p.
6. Glossary of Military Terms & Slang from the Vietnam War. – University of Virginia & Viet Nam Generation, Inc., 1961. – 46 p.
7. Reinberg, L. In the field: the language of the Vietnam War. – N.Y.: Facts on file, 1991. – 12 p.
8. 21st Century Dictionary of Slang. – Comp. by Karen Watts. – N.Y.: Dell Publishers, 1994. – 339 p.
9. Tomajczyk S.F. Dictionary of the Modern United States Military. – Jefferson, North Carolina: Mc Farland & Co. 1996. – 785 p.
10. Partridge E. A Dictionary of Slang and Unconventional English. – N.Y.: Barton's, 1984. – 1400 p.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Выговский В.Л. Возможные типы словарей омофраз современной англоязычной военной лексики.

В статье рассматриваются возможные типы словарей омофраз современной англоязычной военной лексики.

Vygovsky V.L. The possible types of Modern English military homophrases dictionary.

The article considers the possible types of modern English military homophrases dictionary.